

Moja wspólnota, moja odpowiedzialność – patriotyzm lokalny i obywatelski młodych ludzi

1. Wprowadzenie

Patriotyzm najczęściej kojarzy się z historią, symbolami narodowymi, świętami państwowymi i pamięcią o ważnych wydarzeniach. Są to istotne elementy budowania tożsamości, jednak współczesny patriotyzm obejmuje również codzienną odpowiedzialność za miejsce, w którym żyjemy, troskę o dobro wspólne, zainteresowanie sprawami publicznymi oraz gotowość do działania na rzecz innych.

Młody człowiek jest członkiem wielu wspólnot jednocześnie. Należy do rodziny, społeczności szkolnej, miejscowości, regionu, państwa, a często także do różnych grup zainteresowań, środowisk i społeczności. Każda z tych wspólnot daje mu określone prawa i możliwości, ale również wiąże się z odpowiedzialnością.

Patriotyzm obywatelski można więc rozumieć jako połączenie trzech elementów:

przynależności, odpowiedzialności i działania.

Nie ogranicza się on do deklarowania przywiązania do kraju. Wyraża się również w sposobie traktowania innych ludzi, dbaniu o wspólną przestrzeń, odpowiedzialnym korzystaniu z zasobów publicznych, reagowaniu na problemy społeczne i podejmowaniu działań służących wspólnocie.

2. Wspólnota – co to właściwie znaczy?

Wspólnota to grupa ludzi połączonych określoną więzią. Może nią być miejsce zamieszkania, wspólna historia, kultura, język, wartości, doświadczenia albo cele.

Każdy człowiek należy jednocześnie do wielu wspólnot.

Możemy być częścią:

- rodziny;
- klasy i szkoły;
- osiedla lub miejscowości;
- regionu;
- wspólnoty narodowej;
- wspólnoty europejskiej;
- grup zainteresowań;
- organizacji i stowarzyszeń;
- społeczności internetowych.

Przynależność do jednej wspólnoty nie wyklucza uczestnictwa w innych. Człowiek może jednocześnie czuć więź ze swoją miejscowością, regionem, krajem i Europą.

Ćwiczenie: Mapa moich wspólnot

Umieść swoje imię w centrum kartki. Wokół niego zapisz wspólnoty, do których należysz.

Przy każdej odpowiedzi na trzy pytania:

1. Co otrzymuję od tej wspólnoty?
2. Co sam do niej wnoszę?
3. Za co mogę czuć się odpowiedzialny?

Do refleksji

- Która wspólnota jest Ci najbliższa?
 - Czy wszystkie wspólnoty są dla Ciebie równie ważne?
 - Czy można być odpowiedzialnym członkiem kilku różnych wspólnot jednocześnie?
-

3. Patriotyzm dawniej i dziś

Patriotyzm w różnych okresach historycznych przyjmował różne formy. W czasach zagrożenia niepodległości mógł oznaczać walkę o wolność. W innych okresach przejawiał się w pracy na rzecz rozwoju kraju, ochronie języka i kultury, działalności społecznej, edukacji czy odbudowie państwa.

Współcześnie patriotyzm może mieć również charakter codzienny i obywatelski.

Może oznaczać:

- zainteresowanie sprawami swojej miejscowości i kraju;
- dbanie o wspólną przestrzeń;
- uczciwe wykonywanie obowiązków;
- szanowanie prawa;
- troskę o środowisko;
- uczestniczenie w życiu społecznym;
- pomaganie innym;
- dbanie o dziedzictwo kulturowe;
- angażowanie się w wolontariat;
- odpowiedzialne korzystanie z zasobów publicznych;
- udział w wyborach po osiągnięciu pełnoletności;
- reagowanie na problemy własnej społeczności.

Patriotyzm nie musi być więc związany wyłącznie z wyjątkowymi wydarzeniami. Może być widoczny w zwykłych, codziennych decyzjach.

Ćwiczenie: Czy to jest patriotyzm?

Zastanów się, czy poniższe działania mogą być formą patriotyzmu:

- wywieszenie flagi podczas święta narodowego;
- udział w wyborach;

- sprzątanie lokalnego lasu;
- pomaganie osobom poszkodowanym przez powódź;
- dbanie o zabytki;
- działalność w lokalnym stowarzyszeniu;
- poznawanie historii swojej miejscowości;
- zgłoszenie niebezpiecznego przejścia dla pieszych;
- wolontariat;
- troska o czystość przestrzeni publicznej.

Przyporządkuj każde działanie do jednej z kategorii:

zdecydowanie tak / raczej tak / trudno powiedzieć / raczej nie

Najważniejsze jest uzasadnienie odpowiedzi.

4. Mała ojczyzna

Małą ojczyzną nazywa się miejsce, z którym człowiek czuje szczególną więź. Może być nią wieś, miasto, dzielnica, region lub inne miejsce ważne dla jego tożsamości.

Na poczucie więzi z małą ojczyzną mogą wpływać:

- historia miejsca;
- rodzina i bliscy;
- lokalne tradycje;
- charakterystyczne budynki i krajobraz;
- język lub gwara;
- wspomnienia;
- lokalne wydarzenia;
- szkoła;
- sąsiedzi;
- miejsca spotkań;
- lokalni bohaterowie i ważne postacie.

Znajomość własnej miejscowości pomaga lepiej rozumieć wspólnotę i jej potrzeby.

Ćwiczenie: Miejsce, które opowiada historię

Wybierz jedno miejsce w swojej miejscowości, które uważasz za ważne.

Może to być:

- budynek;
- pomnik;
- park;
- ulica;
- plac;
- szkoła;
- miejsce pamięci;

- obiekt przyrodniczy.

Odpowiedz:

1. Dlaczego wybrałeś właśnie to miejsce?
 2. Jaka historia jest z nim związana?
 3. Dlaczego może być ważne dla mieszkańców?
 4. Czy wymaga ochrony lub większej troski?
 5. Co można zrobić, aby młodzi ludzie lepiej poznali jego znaczenie?
-

5. Dobro wspólne

Dobro wspólne to wszystko, co służy całej społeczności albo umożliwia jej dobre funkcjonowanie.

Dobrem wspólnym mogą być między innymi:

- bezpieczeństwo;
- czyste środowisko;
- przestrzeń publiczna;
- szkoły;
- biblioteki;
- transport publiczny;
- parki;
- drogi;
- zabytki;
- infrastruktura sportowa;
- dostęp do informacji;
- wzajemne zaufanie mieszkańców.

Dobra wspólne często nie należą bezpośrednio do jednej osoby. Korzysta z nich wiele osób, dlatego wymagają wspólnej troski.

Ćwiczenie: Czyje to jest?

Zastanów się nad następującymi miejscami:

- park miejski;
- szkoła;
- biblioteka;
- przystanek autobusowy;
- plac zabaw;
- las;
- boisko;
- chodnik.

Odpowiedz:

1. Kto jest formalnym właścicielem?
2. Kto z tego korzysta?

3. Kto powinien o to dbać?
4. Jakie zachowania mogą temu miejscu szkodzić?
5. Co może zrobić zwykły mieszkaniec, aby je chronić?

Ważne rozróżnienie:

własność formalna nie oznacza braku odpowiedzialności społecznej.

6. Odpowiedzialność za wspólną przestrzeń

Codzienne działania pojedynczych osób wpływają na jakość życia całej społeczności.

Dotyczy to na przykład:

- utrzymywania czystości;
- dbania o wspólne mienie;
- zachowania w transporcie publicznym;
- odpowiedzialnego korzystania z infrastruktury;
- reagowania na akty wandalizmu;
- szanowania zieleni;
- troski o bezpieczeństwo.

Patriotyzm lokalny nie polega wyłącznie na dumie z miejsca zamieszkania. Oznacza również odpowiedzialność za jego stan.

Do refleksji

- Czy można być dumnym ze swojej miejscowości i jednocześnie nie dbać o jej przestrzeń?
 - Czy troska o środowisko jest formą odpowiedzialności obywatelskiej?
 - Czy reagowanie na niszczenie wspólnego mienia jest przejawem troski o wspólnotę?
-

7. Jak rozpoznawać problemy swojej społeczności?

Zaangażowanie obywatelskie zaczyna się od uważnej obserwacji otoczenia.

Problemem społecznym może być na przykład:

- brak bezpiecznego przejścia dla pieszych;
- niewystarczająca liczba połączeń autobusowych;
- brak miejsc dla młodzieży;
- zaniedbany park;
- bariery utrudniające poruszanie się osobom z niepełnosprawnościami;
- brak dostępu do wydarzeń kulturalnych;
- problem z zanieczyszczeniem;
- niewystarczające oświetlenie ulic.

Warto jednak odróżniać opinię od rzeczywistej diagnozy.

Stwierdzenie:

„W naszej miejscowości nic się nie dzieje dla młodzieży”

jest opinią.

Diagnoza wymaga sprawdzenia:

- jakie działania są prowadzone;
- ilu młodych ludzi z nich korzysta;
- czego młodzieży brakuje;
- jakie są możliwości finansowe i organizacyjne.

Obywatelski audyt miejscowości

Przeanalizuj swoje otoczenie.

Obszar	Co działa dobrze?	Co wymaga poprawy?	Kogo dotyczy problem?
Transport			
Bezpieczeństwo			
Przestrzeń dla młodzieży			
Środowisko			
Kultura			
Sport			
Dostępność			
Przestrzeń publiczna			

Wybierz jeden problem, który uważasz za szczególnie ważny.

8. Od narzekania do działania

Zauważenie problemu to dopiero pierwszy krok.

Odpowiedzialna postawa obywatelska wymaga przejścia od niezadowolenia do próby zrozumienia sytuacji i poszukiwania rozwiązania.

Pomocny może być schemat:

Widzę → Rozumiem → Sprawdzam → Proponuję → Działam

Widzę

Co mnie niepokoi?

Rozumiem

Dlaczego problem może występować?

Kogo dotyczy?

Sprawdzam

Jakie są fakty?

Czy istnieją dane, informacje lub opinie innych osób?

Proponuję

Jakie rozwiązania są możliwe?

Działam

Co mogę zrobić sam?

Z kim mogę współpracować?

Do kogo mogę się zwrócić?

Przykład

Zamiast:

„Nikt nie interesuje się młodzieżą.”

lepiej:

„Sprawdźmy, jakie działania dla młodzieży są prowadzone i czego brakuje młodym mieszkańcom.”

Następny krok:

„Przygotujmy propozycję i przedstawmy ją osobom odpowiedzialnym.”

9. Patriotyzm i troska o innych

Wspólnota składa się z osób o różnych potrzebach, doświadczeniach i możliwościach.

Odpowiedzialność obywatelska wymaga dostrzegania także tych osób, których głos jest mniej słyszalny.

Mogą to być:

- seniorzy;
- osoby z niepełnosprawnościami;
- osoby samotne;
- dzieci;
- osoby znajdujące się w trudnej sytuacji ekonomicznej;
- nowi mieszkańcy;
- osoby przybyłe z innych krajów;
- osoby dotknięte kryzysami lub katastrofami.

Solidarność oznacza gotowość do działania również wtedy, gdy problem nie dotyczy bezpośrednio nas samych.

Ćwiczenie: Dla kogo jest nasza miejscowość?

Wyobraź sobie, że centrum miejscowości ma zostać przebudowane.

Zastanów się, czego mogą potrzebować:

- młodzież;
- rodzice z dziećmi;
- seniorzy;
- osoby z niepełnosprawnościami;
- rowerzyści;
- przedsiębiorcy;
- mieszkańcy okolicznych budynków.

Odpowiedz:

1. Czy potrzeby wszystkich grup są uwzględniane?
2. Kto może mieć trudność z przedstawieniem swojego stanowiska?
3. Jak można poznać potrzeby różnych mieszkańców?
4. Jak znaleźć rozwiązanie służące możliwie szerokiej części wspólnoty?

10. Patriotyzm a różnorodność

Współczesne społeczeństwa są zróżnicowane. W jednej wspólnocie mogą żyć osoby o różnych poglądach, doświadczeniach, pochodzeniu czy stylach życia.

Wspólnota nie wymaga, aby wszyscy byli tacy sami.

Patriotyzm nie powinien oznaczać niechęci wobec innych narodów czy kultur.

Można być dumnym ze swojej historii i kultury, a jednocześnie szanować innych.

Można czuć silną więź z własnym krajem, a jednocześnie być otwartym na współpracę.

Do refleksji

- Czy duma z własnej wspólnoty wymaga porównywania jej z innymi?
 - Czy można szanować inne kultury i jednocześnie pielęgnować własną?
 - Czy różnorodność może wzmacniać wspólnotę?
-

11. Patriotyzm a krytyka

Troska o wspólnotę nie oznacza przekonania, że wszystko w niej działa idealnie.

Odpowiedzialny obywatel potrafi dostrzegać problemy i mówić o nich.

Ważne jest jednak rozróżnienie między krytyką konstruktywną a samym narzekaniem.

Krytyka konstruktywna:

- opiera się na faktach;
- wskazuje konkretny problem;
- szanuje innych;
- próbuje zrozumieć różne perspektywy;
- szuka rozwiązania.

Krytyka może więc wynikać z przywiązania do wspólnoty.

Czasami właśnie dlatego, że zależy nam na kraju, mieście lub szkole, chcemy coś w nich poprawić.

12. Pamięć i dziedzictwo

Każda wspólnota tworzy własne dziedzictwo.

Może ono mieć charakter materialny:

- budynki;
- zabytki;
- dokumenty;
- miejsca pamięci;
- dzieła sztuki;
- przedmioty.

Może mieć również charakter niematerialny:

- język;
- tradycje;
- pieśni;
- zwyczaje;

- opowieści;
- lokalne legendy;
- wspomnienia mieszkańców.

Ochrona dziedzictwa nie polega wyłącznie na zachowywaniu przeszłości. Pomaga również budować poczucie ciągłości wspólnoty.

Ćwiczenie: Kapsuła pamięci

Wyobraź sobie, że przygotowujesz kapsułę czasu, która zostanie otwarta za 100 lat.

Wybierz dziesięć rzeczy, które najlepiej opowiedzą przyszłym mieszkańcom o Twojej miejscowości.

Mogą to być:

- fotografie;
- przedmioty;
- nagrania;
- historie mieszkańców;
- informacje o lokalnych tradycjach;
- opisy codziennego życia;
- materiały dotyczące ważnych wydarzeń.

Uzasadnij swój wybór.

13. Patriotyzm w praktyce

Patriotyzm obywatelski staje się realny wtedy, gdy prowadzi do działania.

Młody człowiek może angażować się na wiele sposobów.

Może:

- uczestniczyć w wolontariacie;
- działać w samorządzie uczniowskim;
- zgłaszać problemy;
- organizować akcje społeczne;
- współpracować z organizacjami lokalnymi;
- uczestniczyć w konsultacjach;
- dokumentować lokalną historię;
- pomagać osobom potrzebującym;
- inicjować działania ekologiczne;
- troszczyć się o wspólną przestrzeń;
- prowadzić kampanie informacyjne;
- angażować innych w działania na rzecz społeczności.

Nie każde działanie musi być duże.

Czasami ważna zmiana zaczyna się od niewielkiej inicjatywy.

14. Studium przypadku: Park czy parking?

W centrum niewielkiej miejscowości znajduje się zaniedbany teren należący do gminy.

Część mieszkańców chce, aby powstał tam parking.

Inni postulują utworzenie parku.

Młodzież chciałaby przestrzeni sportowej.

Seniorzy oczekują zieleni i ławek.

Lokalni przedsiębiorcy uważają, że brak parkingu utrudnia klientom dostęp do sklepów.

Zadanie

Odpowiedz:

1. Jakie grupy są zainteresowane tą sprawą?
2. Jakie są ich potrzeby?
3. Jakich informacji brakuje?
4. Czy potrzeby wszystkich grup można pogodzić?
5. Jak można poznać opinię mieszkańców?
6. Jakie rozwiązania kompromisowe są możliwe?
7. Co w tej sytuacji oznacza dobro wspólne?
8. Jak młodzież może uczestniczyć w podejmowaniu decyzji?

15. Projekt: Jedna rzecz dla mojej wspólnoty

Wybierz jedną sprawę dotyczącą szkoły, osiedla, miejscowości lub lokalnej społeczności, którą warto poprawić.

Etap 1. Obserwacja

Co wymaga zmiany?

Etap 2. Diagnoza

Dlaczego jest to problem?

Skąd to wiadomo?

Etap 3. Potrzeby

Kogo dotyczy sprawa?

Jakie potrzeby mają różne osoby?

Etap 4. Rozwiązania

Jak można rozwiązać problem?

Jakie są różne możliwości?

Etap 5. Odpowiedzialność

Kto może podjąć decyzję?

Kto może pomóc?

Etap 6. Działanie

Co możesz zrobić sam?

Co można zrobić w grupie?

Etap 7. Ocena

Po czym będzie można poznać, że działanie przyniosło efekt?

16. Karta pracy: Moja wspólnota

Uzupełnij zdania:

Jestem częścią...

W mojej miejscowości cenię...

Jestem dumny/dumna z...

Chciałbym/chciałabym zmienić...

Dobro wspólne oznacza dla mnie...

Czuję się odpowiedzialny/odpowiedzialna za...

Jedną rzeczą, którą mogę zrobić dla swojej wspólnoty, jest...

17. Karta pracy: Od problemu do działania

Problem

Co się dzieje?

Fakty

Skąd wiadomo, że problem istnieje?

Osoby zainteresowane

Kogo dotyczy?

Decydenci

Kto może podjąć decyzję?

Możliwe rozwiązania

Jakie są dostępne opcje?

Dobro wspólne

Kto skorzysta z rozwiązania?

Czy ktoś może ponieść jego koszty?

Działanie

Co można zrobić?

Partnerzy

Kto może pomóc?

18. Pytania do dyskusji

- Co sprawia, że czujemy się częścią jakiegoś miejsca?
- Czy patriotyzm bardziej wyraża się w słowach czy w działaniach?
- Czy można być patriotą, nie interesując się sprawami swojego kraju?
- Czy troska o środowisko może być formą patriotyzmu?
- Czy pomaganie innym mieszkańcom jest działaniem patriotycznym?
- Czy krytykowanie problemów własnego kraju może być przejawem troski o niego?
- Czy można być jednocześnie patriotą lokalnym, narodowym i Europejczykiem?

- Czy dobro wspólne zawsze oznacza to samo dla wszystkich?
 - Co robić, gdy interes jednostki pozostaje w konflikcie z interesem większości?
 - Czy większość zawsze powinna decydować?
 - Co oznacza odpowiedzialność za przyszłe pokolenia?
 - Czy młody człowiek, który nie ma jeszcze prawa głosu w wyborach, może być aktywnym obywatelem?
-

19. Samoocena

Oceń każde stwierdzenie w skali od 1 do 5.

1 – zdecydowanie nie

5 – zdecydowanie tak

- Potrafię wskazać wspólnoty, do których należę.
 - Rozumiem, czym jest dobro wspólne.
 - Potrafię podać przykłady współczesnego patriotyzmu.
 - Rozumiem znaczenie małej ojczyzny.
 - Potrafię dostrzec potrzeby różnych grup mieszkańców.
 - Wiem, jak młody człowiek może działać na rzecz swojej społeczności.
 - Potrafię odróżnić narzekanie od konstruktywnej krytyki.
 - Rozumiem znaczenie solidarności.
 - Czuję odpowiedzialność za swoje otoczenie.
 - Mam poczucie, że mogę mieć wpływ na swoją wspólnotę.
-

20. Patriotyzm – od przynależności do odpowiedzialności

Patriotyzm może zaczynać się od dumy z miejsca, historii, języka, kultury i wspólnoty, do której należymy.

Nie powinien się jednak na tej dumie kończyć.

Dojrzała postawa obywatelska oznacza również pytanie o odpowiedzialność.

Do jakiej wspólnoty należę?

Co ta wspólnota mi daje?

Co ja mogę jej dać?

Za co jestem odpowiedzialny?

Co mogę zrobić, aby była lepszym miejscem dla mnie i dla innych?

Patriotyzm lokalny i obywatelski nie wymaga wielkich gestów.

Może zaczynać się od zainteresowania własnym otoczeniem, zauważenia problemu, rozmowy z innymi i podjęcia niewielkiego działania.

Właśnie w ten sposób poczucie przynależności przekształca się w odpowiedzialność, a odpowiedzialność – w obywatelskie zaangażowanie.